

METODOLOGIJA

**STATISTIKA SPOLJNE TRGOVINE
BOSNE I HERCEGOVINE**

**SARAJEVO
2005**

METODOLOŠKI DOKUMENTI

**MD
01**

AGENCIJA ZA STATISTIKU BOSNE I HERCEGOVINE

M E T O D O L O G I J A

**ZA STATISTIKU SPOLJNE TRGOVINE
BOSNE I HERCEGOVINE**

Sarajevo, 2005

Izdaje i tiska: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina,
Sarajevo, Zelenih beretki 26

Odgovara: Zdenko Milinović, ravnatelj

Pripremili: Dr. Sahrudin Sarajčić
Sanja Ambrožić
Haris Čengić
Danijela Tomljenović

Lektorica: Mr. Marija Kovačić

Tehnički urednik: Milenko Stojanović, M. Sci

Tiraž: 100 primjeraka

Molimo korisnike da prilikom uporabe podataka navedu izvor

KAZALO

PREDGOVOR	7
UVOD	9
KRATICE	11
1. TEMELJNI CILJ STATISTIČKOG ISTRAŽIVANJA	13
2. IZVOR PODATAKA	13
3. TRGOVINSKI SUSTAV	13
3.1. Sustav opće trgovine.....	14
3.2. Sustav specijalne trgovine.....	14
4. OBUHVAT PODATAKA	15
4.1. Robe koje su uključene u statistiku vanjske trgovine.....	16
4.2. Robe koje su isključene iz statistike vanjske trgovine.....	18
4.3. Robe koje su isključene iz statistike vanjske trgovine ali se odvojeno evidentiraju za potrebe nacionalnih računa i platne bilance.....	21
5. KOMPILIRANJE PODATAKA ZA STATISTIKU VANJSKE TRGOVINE	21
5.1. Vrijeme registriranja.....	21
5.2. Statistički teritorij.....	22
5.3. Carinski teritorij.....	22
5.4. Ekonomski teritorij.....	22
5.5. Podrijetlo robe.....	23
5.5.1. Domaći proizvodi.....	23
5.5.2. Strani proizvodi.....	23

6. NOMENKLATURE I KLASIFICIRANJE.....	23
6.1. Harmonizirani sustav (HS).....	24
6.2. Kombinirana nomenklatura (CN).....	24
6.3. Standardno međunarodno trgovinsko klasificiranje - SMTK rev. 3.....	25
6.4. Međunarodno standardno industrijsko klasificiranje ekonomskih aktivnosti - ISIC rev. 3.....	26
6.5 Glavne industrijske grupacije prema ekonomskoj namjeni (GIG).....	26
6.6. Središnje klasificiranje proizvoda CPC.....	26
6.7. Nomenklatura država.....	26
7. OBRAČUN STATISTIČKE VRIJEDNOSTI UVOZA I IZVOZA.....	26
7.1. Konverzija valuta.....	27
8. CARINSKE I STATISTIČKE PROCEDURE	28
9. JEDINICE MJERENJA.....	29
9.1. Dopunske jedinice mjerenja (supplementary unit).....	29
10. ZEMLJA PARTNER.....	30
11. DISEMINACIJA PODATAKA.....	31
11.1. Godišnji podaci.....	31
11.2. Mjesečni podaci.....	32
12. POVJERLJIVOST STATISTIČKIH PODATAKA.....	32
13. KOMPARIRANJE PODATAKA.....	33
14. PODACI IZ UPRAVE ZA NEIZRAVNO OPOREZIVANJE BiH.....	33
Aneks.....	35

PREDGOVOR

Donošenjem metodologije za statistiku vanjske trgovine stvoreni su uvjeti za otpočinjanje redovitog praćenja robnog prometa BiH s inozemstvom na mjesečnoj osnovi, kao i usporedba s međunarodnim statistikama i statističkim metodologijama što je pretpostavka daljnje izgradnje, odnosno jačanja jedinstvenog statističkog sustava BiH.

Cilj ove publikacije je poboljšati statističke informacije o robnom prometu s inozemstvom, obzirom da ona pruža osnovu za standardiziranje definicija promatranih statističkih jedinica, definiranje promatranih varijabli i klasificiranje iz oblasti statistike vanjske trgovine.

Publikacija je namijenjena prvenstveno statističarima koji sudjeluju u metodološkim pripremama i prikupljanju statističkih podataka radi boljeg razumijevanja i lakše primjene međunarodnih standarda u redovitim statističkim istraživanjima. Također je namijenjena korisnicima statističkih podataka radi ispravne analize i interpretiranja dobivenih rezultata.

Ova je aktivnost realizirana djelomice kroz projekt "Tehnička pomoć statističkom sektoru BiH II", potporom Europskog povjerenstva, na čemu im se ovom prigodom zahvaljujemo.

Ravnatelj:

Zdenko Milinović

UVOD

Statistika vanjske trgovine ima zadaću obraditi i objaviti podatke o robnoj razmjeni s inozemstvom.

Statistički podaci vanjske trgovine od dvostrukog su značaja: s aspekta domaće ekonomije oni sadrže podatke o smanjenju (na temelju izvoza), odnosno povećanju materijalnih resursa (na temelju uvoza), a s aspekta svjetske ekonomije ovi podaci govore o sudjelovanju naše zemlje u međunarodnoj podjeli rada.

S razvitkom svjetske ekonomije došlo je i do intenziviranja razvitka ekonomskih odnosa među zemljama. Potreba za njihovim što detaljnijim praćenjem i međusobnom usporedbom pokazala je nužnost definiranja određenih standarda kojih će se pridržavati sve zemlje.

Statistički je ured UN objavio publikaciju pod nazivom "Statistika međunarodne trgovine: koncepti i definicije" - "International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions"¹ u kojoj su date preporuke i definicije za statističko praćenje robnih tokova u međunarodnoj trgovini. Ove su preporuke temelj i za Eurostatov dokument "Statistika za trgovinu robama – vodič za korisnike" („Statistics on the trading of goods – User Guide“). Statističko praćenje vanjske trgovine je sukladno Zakonu o carinskoj politici BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 21/98, 34/00 i 10/02) i Zakonu o carinskoj tarifi („Službeni glasnik BiH“ br. 1/98,31/02,19/03 i 40/03).

---

¹ UN, International Trade Statistics: Concepts and Definitions, United Nations Statistical Papers, Series M, No.52, Rev 2, New York, 1998.

Kratice

BAM - međunarodna oznaka za konvertibilnu marku
BHAS - Agencija za statistiku BiH
BPM - priručnik za platnu bilancu
CN - Kombinirana nomenklatura
CPC - Središnja klasifikacija proizvoda
CIF - cijena robe, osiguranje, prijevoz
EU - Europska unija
EC - Europsko povjerenstvo
EURO - novčana valuta Europske unije
FOB - franko brod
FZS - Federalni zavod za statistiku
GATT - Opći sporazum o trgovini i carinama
GIG -Glavne industrijske grupacije
ISIC rev. 3 - Međunarodna standardna industrijska klasifikacija ekonomskih aktivnosti - revizija 3
IMTSCD - Statistika međunarodne trgovine: koncepti definicije
JCI - jedinstvena carinska isprava
HS - Harmonizirani sustav
NACE rev. 1 - Nacionalna klasifikacija ekonomskih aktivnosti - revizija 1
MIG -Glavne industrijske grupacije
OECD - Organizacija za ekonomski razvitak i suradnju
SITC rev. 3 - Standardna međunarodna klasifikacija trgovine - revizija 3
SMTK rev. 3 - Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija - revizija 3
SNA - sustav nacionalnih računa
RZS RS - Republički zavod za statistiku Republike Srpske
UN - Ujedinjeni narodi
USD - američki dolar
WCO - Svjetska carinska organizacija

1. TEMELJNI CILJ STATISTIČKOG ISTRAŽIVANJA

Temeljni je cilj ovog statističkog istraživanja praćenje robnog prometa Bosne i Hercegovine s inozemstvom kako bi se osigurali adekvatni, točni, ažurni i lako dostupni podaci i informacije svim korisnicima podataka (poslovni subjekti, državni organi, znanstvene ustanove, međunarodne statističke institucije i sve druge zainteresirane osobe i institucije). Statistika vanjske trgovine, zajedno s ostalim baznim statistikama (statistika industrije, graditeljstva i financijska statistika), osigurava sve potrebne podatke za statistiku nacionalnih računa i platne bilance, te nužnu i sigurnu osnovu vladi i njezinim institucijama za vođenje trgovinske i ekonomske politike Bosne i Hercegovine.

2. IZVOR PODATAKA

Prema konceptima, definicijama i preporukama UN kao izvor podataka za statistiku vanjske trgovine se mogu koristiti carinske deklaracije, anketiranje poduzeća, administrativni registri, registri Porezne uprave i registri deviznog tržišta. U tom je smislu preporučeno koristiti carinske baze podataka kao glavni izvor, ali ih i kombinirati s ostalim navedenim izvorima podataka. Međunarodna praksa i iskustvo su pokazali da same carinske deklaracije ne mogu osigurati puni obuhvat u statistici međunarodne trgovine, bilo zbog toga što neke značajne trgovinske transakcije prestaju biti značajne za carinsku kontrolu, ili zbog toga što raspoloživi carinski podaci ne odgovaraju statističkim potrebama. U takvim je slučajevima preporučeno carinske izvore podataka kombinirati s ostalim izvorima.

U statistici vanjske trgovine BiH temeljni je izvor podataka Jedinствена carinska isprava (JCI). Jedinствена carinska isprava je dokument koji deklarant (poslovni subjekt ili druga ovlaštena osoba, npr. špediter) podnosi carinarnici prilikom carinjenja robe. Za prikupljanje i kontrolu ispravnosti carinskih deklaracija na području BiH je odgovorna Uprava za neizravno oporezivanje BiH koja propisuje oblik, sadržaj, način ispunjavanja i podnošenja isprava u carinskom postupku.

Podaci dobiveni od Uprave za neizravno oporezivanje mogu se, suglasno navedenim preporukama UN, kombinirati s podacima dobivenim izravno od kompanija koje su ostvarivale izvozne/uvozne transakcije, u želji da statistika vanjske trgovine pruži što kvalitetnije i pouzdanije podatke svim korisnicima.

3. TRGOVINSKI SUSTAV

Za praćenje tokova međunarodne trgovine robama postoje dva pristupa, koji su blisko povezani s konceptima ekonomskog i statističkog teritorija i korištenja carinskih procedura. Pošto se prikupljanje podataka temelji na carinskim procedurama, u mnogim je zemljama usvojen princip da se statistička granica podudara s carinskom granicom. U tom slučaju statistički teritorij koincidira s carinskim teritorijem.

Postoje dva trgovinska sustava i to:

- Sustav opće trgovine i
- Sustav specijalne trgovine.

Glavna razlika između ova dva koncepta je u tretiranju roba koje prolaze kroz carinska skladišta i komercijalne slobodne zone.

3.1. Sustav opće trgovine

Ovaj sustav podrazumijeva širi koncept i koristi se onda kada statistički teritorij² zemlje odgovara njezinom ekonomskom teritoriju. Prema tomu, pod sustavom opće trgovine uvoz uključuje sve robe koje ulaze na ekonomski teritorij zemlje, a izvoz uključuje sve robe koje napuštaju ekonomski teritorij zemlje. Iz navedenog proizlazi da su u statistiku vanjske trgovine, pored redovitog izvoza i uvoza robe, uključeni: unutarnja i vanjska obrada, zalihe u carinskim skladištima, u komercijalnim slobodnim zonama, industrijskim slobodnim zonama i drugim prostorima pod carinskom kontrolom i nadzorom.

Po sustavu opće trgovine iz vanjske trgovine jedino se isključuje prosti tranzit robe.

IMTSCD daje prednost sustavu opće trgovine obzirom da on pruža opsežnije snimanje vanjskih robnih tokova nego sustav specijalne trgovine, a također osigurava točniju osnovu za procjenu kriterija promjene vlasništva koji se koristi u SNA i BPM.

3.2. Sustav specijalne trgovine

Sustav specijalne trgovine se koristi onda kada statistički teritorij obuhvaća samo određeni dio ekonomskog teritorija (slobodno unutarnje tržište).

Postoje dvije definicije Sustava specijalne trgovine, striktna i proširena. Prema striktnoj definiciji specijalne trgovine u statistiku vanjske trgovine se uključuju samo redoviti izvoz i uvoz. Striktna definicija Sustava specijalne trgovine se veoma rijetko koristi i većina zemalja primjenjuje proširenu definiciju Sustava specijalne trgovine.

Prema proširenoj definiciji uključuje se također vanjska i unutarnja obrada roba koje ulaze ili napuštaju industrijske slobodne zone. S ekonomske točke motrišta ova vrsta industrijske aktivnosti se ne razlikuje od slične aktivnosti bilo gdje unutar ekonomskog teritorija i zbog toga treba biti uključena u statistiku vanjske trgovine.

---

² Pojmovi statističkog, carinskog i ekonomskog teritorija su definirani u okviru poglavlja Metode kompiliranja podataka za statistiku vanjske trgovine.

Iz navedenog slijedi da su u specijalnu trgovinu uključeni:

- redovit izvoz,
- izvoz na vanjsku obradu,
- izvoz nakon unutarnje obrade,
- redovit uvoz,
- uvoz na unutarnju obradu,
- uvoz nakon vanjske obrade.

Ovim sustavom roba koja iz inozemstva ulazi u carinska skladišta, slobodne komercijalne zone ili na druge prostore pod carinskom kontrolom i nadzorom, kao i privremeni izvoz i uvoz bez promjene vrijednosti, neće biti registrirana kao uvoz, niti će biti registrirana kao izvoz ukoliko bude ponovno izvezena. Prema sustavu specijalne trgovine roba iz carinskih skladišta, slobodnih komercijalnih zona i ostalih prostora pod carinskom kontrolom bit će registrirana kao redovit uvoz tek onda kada uđe na slobodno unutarnje tržište.

U statistici vanjske trgovine BiH koristi se proširena definicija Specijalnog sustava trgovine, što je sukladno preporukama Eurostata (Statistics on the Trading of Goods: User Guide, EC, Eurostat, November 2002).

4. OBUHVAT PODATAKA

Jedinica promatranja statističkog istraživanja robnog prometa s inozemstvom je svaka robna isporuka koja se obavlja u okviru izvoza i uvoza robe, koja je homogena s motrišta vrste proizvoda, zemlje podrijetla, odnosno namjene, načina plaćanja i momenta prelaska granice.

Statistika vanjske trgovine registrira i obuhvaća sve robe koje se dodaju ukupnim nacionalnim materijalnim resursima ili se oduzimaju od njih, bilo ulaskom na carinski teritorij (uvoz) ili izlaskom s njega (izvoz). Robe koje samo prolaze kroz zemlju (robe u tranzitu) kao i robe koje se samo privremeno zadržavaju (privremeni izvoz i uvoz), osim ako nisu u pitanju robe za vanjsku ili unutarnju obradu, ne dodaju se nacionalnim materijalnim resursima niti se od njih oduzimaju, pa se zato i ne uključuju u statistiku vanjske trgovine. Prilikom obavljanja transakcija vanjske i unutarnje obrade vrijednost robe se mijenja, odnosno stvara se dodana vrijednost robe koja se oduzima ili dodaje nacionalnim materijalnim resursima, pa se izvoz i uvoz roba vezan za vanjsku ili unutarnju obradu uključuje u statistiku vanjske trgovine. Statistički je ured UN dao preporuke u svezi transakcije roba, pa se u tom smislu razlikuju sljedeće tri skupine:

- Robe koje se uključuju u detaljnu statistiku međunarodne trgovine,
- Robe koje se isključuju iz detaljne statistike međunarodne trgovine,
- Robe koje se isključuju iz detaljne statistike međunarodne trgovine, ali se odvojeno registriraju kako bi se ti podaci mogli koristiti za potrebe nacionalnih računa i platne bilance.

4.1. Robe koje se uključuju u statistiku vanjske trgovine

-Nemonetarno zlato: To je zlato koje se koristi za industrijske, laboratorijske ili bilo koje druge potrebe osim funkcije zlata kao novca ili podloge za novac. Ovo se zlato zato tretira kao roba i uključuje se u statistiku vanjske trgovine.

-Neemitirane banknote, papiri od vrijednosti i monete koje nisu u opticaju: Ove se stavke ne promatraju kao financijske isprave, već kao roba od interesa za tiskarsku industriju i numizmatičke djelatnosti, odnosno kao proizvodi tih djelatnosti koji se prodaju na tržištu.

-Robe koje se razmjenjuju trampom (barter aranžmani): Robe koje se razmjenjuju trampom po principu roba za robu uključuju se u statistiku vanjske trgovine jer povećavaju/smanjuju nacionalne materijalne resurse (iako postoje neizbježni problemi oko ustanovljenja njihovih vrijednosti).

-Trgovinske transakcije vlade koje ona obavlja za svoj račun: Ovdje je riječ o robnim transakcijama koje čini vlada bez obzira je li riječ o civilnim ili vojnim namjenama. U statistiku vanjske trgovine se uključuju sve robe koje prelaze granicu na temelju komercijalnih ali i drugih ugovora i sporazuma koje je zaključila vlada. U tom se smislu uključuju i sve robe koje vlada šalje ili prima temeljem humanitarnih programa, bez obzira je li riječ o zajmu, daru ili trampu, kao i temeljem ratnih reparacija.

-Robe za vojne namjene: Sve robe koje se uvoze za potrebe vojske i policije uključuju se u statistiku vanjske trgovine.

-Humanitarna pomoć: Hrana, odjeća, lijekovi ili bilo koja druga roba koja ulazi u zemlju ili izlazi iz nje u okviru programa humanitarne pomoći uključuje se u statistiku vanjske trgovine, bez obzira odvija li se pod pokroviteljstvom vlade, međunarodnih humanitarnih ili nevladinih organizacija.

-Roba kupljena od svih kategorija putnika uključujući djelatnike s prebivalištem izvan BiH: Obuhvaćaju se sve kupnje koje po svojoj vrijednosti premašuju statistički prag utvrđen propisima Vijeća ministara BiH koji su na snazi.

-Roba na konsignaciji: Sve robe smještene u konsignacijskim skladištima uključuju se u statistiku vanjske trgovine jer su namijenjene daljnjoj kupnji ili prodaji (konsignacijska prodaja robe), bez obzira što stvarno nisu prodane u isto vrijeme kada su prešle granicu.

-Robe koje se koriste kao mediji za podatke ili software: U ovu kategoriju spadaju setovi koji sadrže diskete ili CD-romove s instaliranim programima i bazama podataka koji su razvijeni za opće ili komercijalne svrhe, a ne po narudžbi, kao i nosači audio-video zapisa (kazete i CD-ovi) koji su snimljeni za opće ili komercijalne namjene i kao takvi namijenjeni tržištu.

-Robe za vanjsku i unutarnju obradu: Ovo su robe koje se šalju u inozemstvo ili unose u zemlju s ciljem njihove obrade, uključujući i obradu po ugovoru. Primjerice: rafiniranje nafte, obrada metala, montaža vozila i dorada odjeće. Iako je riječ o privremenom izvozu i uvozu (jer se roba nakon završene obrade vraća prvom pošiljatelju) ipak se vrše izmjene na robi čime ona prima novu kvalitetu, a to ima i financijski efekt (razlika u cijeni za vrijednost obrade).

-Trgovina robama između majke firme (parent corporations) i njezinih podružnica.

-Vraćena roba: Ako se ranije izvezena roba vrati u zemlju ona se uključuje u statistiku vanjske trgovine, i to registrirana kao uvoz u vremenu kada je vraćena, i isto tako ako se ranije uvezena roba vrati u inozemstvo ona treba biti uključena u statistiku vanjske trgovine registrirana kao izvoz u vremenu kada je vraćena. Ovakve transakcije se također mogu registrirati i odvojeno.

-Električna energija, plin i voda: Međunarodna trgovina električnom energijom, plinom i vodom nije uvijek carinski registrirana u nekim zemljama. Međutim i tada ove transakcije moraju biti uključene u statistiku vanjske trgovine. U BiH se ove transakcije carinski registriraju i uključuju u statistiku vanjske trgovine.

-Poštanske pošiljke iznad vrijednosti definirane po zakonu BiH: Uključuje se sva pošta koja sadrži pošiljke i robe koje se koriste u komercijalne svrhe, a čija ukupna vrijednost premašuje statistički prag utvrđen propisima Vijeća ministara BiH koji su na snazi.

-Efekti migracija: Efekti migracija (vrijednost osobne imovine koju migranti sobom nose) uključuju se u onim slučajevima kada imaju važan ekonomski značaj što je definirano važećim zakonom o carinskoj politici BiH.

-Zalihe roba: Uključuju se robne transakcije "tampon" organizacija (Buffer Stock Organizations) koje prodajom ili kupnjom održavaju određenu razinu zaliha izvjesnih roba s ciljem utjecanja na ponudu i tražnju na svjetskom tržištu.

-Roba pod financijskim zakupom: Postoje dvije vrste zakupa u ekonomskoj praksi, financijski i operativni. Pojam financijski zakup obuhvaća prava, rizik, nagrade i odgovornosti u raspolaganju robom za vrijeme zakupa. Tada se, s ekonomske točke motrišta, zakupac za vrijeme zakupa *de facto* tretira kao vlasnik robe. Robe koje su pod financijskim zakupom, a predmetom su međunarodne trgovine, uključuju se u statistiku vanjske trgovine. U nekim se slučajevima trajanje zakupa može uzeti kao kriterij je li zakup financijski (rok godina dana ili više) ili operativni (rok manji od godinu dana).

-Brodovi, zrakoplovi i ostala pokretna oprema: Međunarodni trgovinski promet ovakvih proizvoda svakako se uključuje u statistiku vanjske trgovine. Često se međunarodni promet ovakvim robama carinski ne evidentira, a u tom se slučaju ove transakcije trebaju uključiti iz drugih relevantnih izvora kao što su

nacionalni registri (posebni registri posjedovanja ovih kapitalnih dobara koje vode vladine institucije) ili anketiranje poduzeća vlasnika ovih kapitalnih dobara.

-Roba koju su isporučila ili nabavila "of shore" poduzeća locirana na ekonomskom teritoriju zemlje domaćina.

-Ulov ribe i eksploatiranje minerala s morskog dna i spašena roba s havarisanih stranih plovila iskrcana u nacionalnim lukama ili roba koju su kupila nacionalna plovila sa stranih plovila na otvorenom moru.

-Snabdijevanje inozemnih zrakoplova i brodova: Sve robe koje predstavljaju zalihe zrakoplova i brodova, a koje se iskrcaju iz inozemnih zrakoplova/brodova na domaćim zračnim lukama/lukama uključuju se u uvoznju statistiku zemlje.

Isto tako sve robe ove vrste koje se na ekonomskom teritoriju zemlje izravno prenose s inozemnih zrakoplova/brodova na domaće zrakoplove/brodove (kao što je npr. pretankiranje goriva) trebaju biti uključene u uvoznju statistiku zemlje. Također, snabdijevanje inozemnih zrakoplova/brodova ovim zalihama od domaćih snabdjevača u nacionalnim zračnim lukama/lukama uključuje se u izvoznju statistiku.

-Prazne boce: Prazne boce koje se javljaju kao roba u komercijalnim sustavima reciklaže (ne vraćaju se prvobitnom punjaču besplatno već se prodaju na reciklažu) predstavljaju trgovačku robu, pa se i ove transakcije uključuju u statistiku vanjske trgovine.

-Otpaci i granule: Otpaci, uključujući i one ekološki opasne, trebaju biti registrirani i klasificirani prema odgovarajućoj carinskoj tarifi i uključeni u statistiku vanjske trgovine ako imaju bilo koliku realnu tržišnu vrijednost.

4.2. Robe koje se isključuju iz statistike vanjske trgovine:

-Monetarno zlato: Monetarno zlato je ono zlato koje se koristi u funkciji novca ili podloge za papirni novac i u tom se smislu razmjenjuje između domaćih i međunarodnih monetarnih institucija i ovlaštenih banaka. Pošto se monetarno zlato tretira kao financijska stavka, a ne kao roba, transakcije njime se isključuju iz statistike vanjske trgovine.

-Emitirane banknote, papiri od vrijednosti i monete u optičaju: Ove se stavke promatraju kao financijske isprave, a ne kao roba, pa se isključuju iz statistike vanjske trgovine.

-Privremeni izvoz i uvoz robe bez obrade: Postoje slučajevi kada se neke robe unose u zemlju ili isporučuju drugoj zemlji na određeni rok nakon kojeg se vraćaju natrag bez bilo koje promjene u kvaliteti i vrijednosti. Primjeri ovakvih roba su sljedeći: roba za sajmove i izložbe, komercijalni uzorci, konji za trke,

umjetnička djela i antikviteti za izložbe, kontejneri i ostala sredstva ambalaže i transporta (npr. kontejner-hladnjača, koji i sam predstavlja posebnu robu, u kojem se unose smrznuti proizvodi koji se redovito izvoze ili uvoze – ovaj kontejner će ući u zemlju ali će se vratiti natrag kada se isprazni), oprema za rad međunarodnih kompanija koje obavljaju poslove unutar zemlje i slično. Ovakav privremeni izvoz i uvoz bez ikakve obrade (ili eventualno s nekom obradom koja ne mijenja narav, kvalitetu ili vrijednost robe) isključuje se iz statistike vanjske trgovine. Dakako, ako je riječ o privremenom izvozu ili uvozu robe na kojoj se prije povrata vrši odgovarajuća obrada koja značajno mijenja narav, kvalitetu i vrijednost robe onda se to uključuje u statistiku vanjske trgovine, posebice ako je to trajnija aktivnost («Lohn» poslovi u tekstilnoj industriji, montaža, remont i popravka i slično). U slučaju da transakcija nije registrirana po odgovarajućim carinskim procedurama koje reguliraju to pitanje, nacionalna statistika treba donijeti kriterij hoće li privremeni izvoz i uvoz smatrati takvom transakcijom gdje se ne mijenja vrijednost robe, pa je neće uključiti u statistiku vanjske trgovine, ili će je smatrati takvom gdje se mijenja vrijednost robe pa će je uključiti u statistiku vanjske trgovine.

-Roba u tranzitu: Roba koja samo prolazi kroz zemlju na svom putu od neke druge zemlje (izvoznik) ka nekoj trećoj zemlji (uvoznik) smatra se robom u tranzitu (provozu). Ova roba uopće ne utiče na materijalne resurse zemlje, pa se zato isključuje iz statistike vanjske trgovine.

-Roba koja cirkulira između matične zemlje i njezinih enklava u drugim zemljama: Carinski teritorij jedne zemlje obuhvaća i njezine enklave koje su smještene na teritoriju neke druge zemlje (veleposlanstva, vojne jedinice stacionirane izvan zemlje i neke druge slične institucije). Isto tako carinski teritorij jedne zemlje ne obuhvaća ovakve enklave drugih zemalja kao i međunarodne organizacije (UN npr.) koje su smještene na njezinom teritoriju. Suglasno ovome svaki se robni promet jedne zemlje s njezinim enklavama u inozemstvu promatra kao unutarnji robni promet i isključuje iz njezine statistike vanjske trgovine. Isto tako, ovakav se promet isključuje iz statistike vanjske trgovine zemlje domaćina enklave jer ta enklava ne pripada carinskom teritoriju zemlje domaćina. Kada su u pitanju međunarodne organizacije, sav promet roba koji one obavljaju neće se uključivati u statistiku vanjske trgovine zemlje domaćina u kojoj su one smještene jer one ne predstavljaju sastavni dio njezinog carinskog teritorija. Kada se robni promet odvija između enklave i zemlje domaćina u kojoj je ona smještena to će se, dakako, uključiti u statistiku vanjske trgovine zemlje domaćina, i to kao uvoz iz zemlje kojoj enklava pripada kada roba ulazi iz enklave u zemlju domaćina, odnosno kao izvoz u zemlju kojoj enklava pripada kada zemlja domaćin šalje robu enklavi. Kada je riječ o robnom prometu između međunarodnih organizacija i zemlje domaćina sva roba koju zemlja domaćin šalje međunarodnoj organizaciji registrirat će se kao njezin izvoz, a sva roba koja ulazi u zemlju iz međunarodne organizacije registrirat će se kao uvoz iz zemlje koja je prethodno tu robu izvezla međunarodnoj organizaciji (zato što međunarodna organizacija nema vlastitu ekonomiju).

-Prijenos vlasništva nad nefinancijskom imovinom sa osobe rezidenta na osobu nerezidenta bez prelaska granice: Nefinancijska imovina uključuje zemljište, gospodarske objekte i postrojenja, opremu i krupni inventar. Pošto se transfer vlasništva nad ovom nefinancijskom imovinom smatra financijskom a ne trgovačkom transakcijom isključuje se iz statistike vanjske trgovine.

-Roba koja se tretira kao dio trgovine uslugama. Ova kategorija obuhvaća:

- Robu koju su kupile sve kategorije putnika, uključujući i nerezidentne djelatnike, za svoju osobnu uporabu, u iznosima ili vrijednosti koja ne prelazi utvrđene granice sukladno Zakonu o carinskoj politici BiH;
- Tisak i časopise koji se šalju po principu izravne pretplate preko granice;
- Robe kupljene u zemlji domaćinu za potrebe inozemnih vlada preko njihovih veleposlanstava, vojnih jedinica stacioniranih u toj zemlji i slično, a za njihove osobne potrebe;

Ova kategorija također obuhvaća i diskete ili CD-ove s instaliranim računalnim softverom i/ili podacima koji su razvijeni po posebnoj narudžbi, audio i video trake s originalnim zapisima i slično.

-Ulov ribe na otvorenim morima nacionalnih brodova zemlje koji je iskrcan na njezinom ekonomskom teritoriju.

-Roba koju su kupili i ostavili unutar teritorija zemlje domaćina nerezidenti, bez prelaska granice.

-Roba pod operativnim zakupom: Operativni zakup je svaki onaj zakup koji nema karakteristike navedene za financijski zakup. U nekim slučajevima trajanje zakupa može biti uzeto kao kriterij je li zakup financijski (rok godinu dana ili više) ili operativni (rok manji od godinu dana).

-Roba koja je izgubljena ili uništena nakon što je napustila ekonomski teritorij zemlje izvoznika, ali prije nego što je ušla na ekonomski teritorij zemlje u koju je trebala biti uvezena isključuje se iz statistike vanjske trgovine zemlje koja ju je trebala uvesti (iako se ona uključuje u statistiku vanjske trgovine zemlje izvoza). Ako je prije uništenja došlo do promjene vlasništva (sa izvoznika na uvoznika) onda vrijednost ovakve robe treba odvojeno evidentirati kako bi se mogla dodati u vrijednost ukupnog robnog uvoza za potrebe nacionalnih računa i platne bilance zemlje namjeravanog uvoza.

-Prazne boce koje se vraćaju proizvođaču na ponovno punjenje tretiraju se kao sredstva transporta robe (kontejneri) i isključuju se iz statistike vanjske trgovine.

-Otpaci i granule koji nemaju realnu tržišnu vrijednost isključuju se iz statistike vanjske trgovine, ali treba ih odvojeno evidentirati po količini.

4.3. Robe koje se isključuju iz statistike vanjske trgovine ali se odvojeno evidentiraju za potrebe nacionalnih računa i platne bilance:

-Pokretna oprema koja je promijenila vlasništvo dok je bila angažirana izvan zemlje njezinog vlasnika: Riječ je o graditeljskoj opremi, opremi za bušotine, opremi za gašenje požara i sličnoj opremi velike vrijednosti koju je dala na privremeno korištenje i za neke specifične potrebe jedna zemlja drugoj, ali je onda poklonjena i tako trajno ostala u zemlji u koju je ranije privremeno unišla.

-Ulov ribe i eksploatiranje minerala s morskog dna i spašena roba s havarisanih nacionalnih brodova prodana u inozemnim lukama ili roba prodana s nacionalnih brodova stranim brodovima na otvorenom moru.

-Zalihe za brodove i zrakoplove koje su kupili domaći brodovi i zrakoplovi izvan ekonomskog teritorija zemlje; snabdijevanje inozemnih brodova i zrakoplova od domaćih brodova i zrakoplova izvan ekonomskog teritorija zemlje ili zalihe iskrcane u inozemnim lukama s domaćih brodova i zrakoplova.

-Roba koju su kupile u zemlji domaćinu međunarodne organizacije za svoju vlastitu uporabu.

-Roba privremeno izvezena/uvezena na popravku: Ova kategorija obuhvaća robu koja privremeno prelazi granicu radi popravke u inozemstvu. Kako se ovim aktivnostima samo vraća prvobitna vrijednost robe, a ne stvara se nova vrijednost pa se ne obogaćuju robni fondovi u zemlji ove transakcije se ne uključuju u detaljnu statistiku vanjske trgovine, ali preporuča se odvojeno ih evidentirati. U ovu se kategoriju ne uključuju popravke građevina (popravke i rekonstrukcije u graditeljstvu), popravke hardvera i softvera i održavanje transportne opreme u lukama i zračnim lukama. Ove se tri aktivnosti promatraju kao usluge i u tom se smislu i evidentiraju.

-Robe koje napuštaju ili ulaze na ekonomski teritorij zemlje ilegalno.

-Roba koja je izgubljena ili uništena nakon što je uvoznik stekao pravo vlasništva na njoj: Ako je roba uništena nakon što je došlo do promjene vlasništva (sa izvoznika na uvoznika) onda se isključuje iz uvozne statistike zemlje namjeravanog uvoza, ali vrijednost ovakve robe treba odvojeno evidentirati kako bi se mogla dodati u vrijednost ukupnog robnog uvoza za potrebe nacionalnih računa i platne bilance zemlje namjeravanog uvoza. Ovo se uključuje u statistiku vanjske trgovine zemlje izvoza.

5. KOMPILACIJA PODATAKA ZA STATISTIKU VANJSKE TRGOVINE

5.1. Vrijeme registriranja

Kada se govori o vremenu registriranja izvožno-uvozne transakcije preporuča se da se to vrijeme razvidno i nedvosmisleno odredi. Prema postojećim međunarodnim standardima relevantan moment je kada dođe do promjene

vlasništva nad robom koja je predmetom transakcije. Međutim, sustavi proizvodnje podataka u carinama su poglavito podešeni tako da registriraju moment prelaska robe preko granice, a nisu u mogućnosti registrirati vremenski moment promjene vlasništva. Kako najveći broj vanjskotrgovinskih transakcija ulazi u uobičajene norme kupnje i prodaje između izvoznika i uvoznika, može se uzeti da je moment promjene vlasništva poglavito usuglašen s momentom prelaska granice. Zbog toga se preporuča registriranje robe u vrijeme ulaska na carinski teritorij zemlje ili njezinog napuštanja.

Ukoliko je carinski sustav proizvodnje podataka takav da nudi više različitih nadnevaka vezanih za izvozno-uvozne transakcije, preporuča se uzeti samo jedan nadnevak za sve transakcije. U ovom se slučaju preporuča uzimanje nadnevka prihvaćanja carinske deklaracije od Carinske uprave obzirom da on najbolje određuje vrijeme prelaska granice dotične zemlje.

Za vremensko određenje izvozno-uvozne transakcije u BiH se koristi nadnevak kada je JCI potpuno prihvatila carina.

5.2. Statistički teritorij

U statistici međunarodne trgovine jedan je od glavnih ciljeva obuhvaćanje roba koje ulaze ili napuštaju ekonomski teritorij jedne zemlje. U praksi se obuhvaća roba koja ulazi ili napušta statistički teritorij zemlje, tj. teritorij na kojemu se ti podaci prikupljaju.

Statistički teritorij može koincidirati s ekonomskim teritorijem zemlje ili s nekim njezinim dijelom. Međutim, kada se statistički teritorij razlikuje od njezinog ekonomskog teritorija, međunarodni trgovinski sustav ne može osigurati kompletno obuhvaćanje protoka roba i usluga (npr. unutarnja i vanjska obrada, zatim trgovina brodovima, zrakoplovima i slično), pa se zbog toga za prikupljanje podataka moraju koristiti necarinski izvori kako bi se što približnije obuhvatile trgovinske transakcije vezane za ekonomski teritorij. Granice su statističkog teritorija obično iste kao državne granice, izuzev kada su vanjskotrgovinske transakcije izvršene u slobodnim carinskim zonama.

5.3. Carinski teritorij

U statistici vanjske trgovine, teritorij promatranja predstavlja carinsko područje Bosne i Hercegovine. Prema Zakonu o carinskoj politici Bosne i Hercegovine carinsko područje BiH obuhvaća teritorij BiH uključujući i teritorijalne vode, unutarnje vodene tokove i zračni prostor BiH. Carinsko je područje BiH ograničeno carinskom crtom koja se podudara s granicama BiH. Carinsko područje BiH je jedinstveno.

5.4. Ekonomski teritorij

Ekonomski teritorij zemlje obuhvaća geografski teritorij pod kontrolom vlade unutar koje fizičke osobe, robe i kapital cirkuliraju slobodno. On prema SNA metodologiji obuhvaća i sljedeće: zračni prostor, vodene površine i kontinentalne

grebene koji leže u međunarodnim vodama nad kojim ta država uživa ekskluzivno pravo ili ima jurisdikciju glede ribolova i eksploatiranja minerala i goriva. Teritorijalne enklave dotične zemlje, koje mogu biti locirane u drugim zemljama i koje koristi druga država za ubiranje poreza, u vojne i znanstvene ciljeve, diplomatska zastupništva i slično, također se uključuju u ekonomski teritorij te zemlje. Slobodne zone ili tvornice koje funkcioniraju (*of Shore* poduzeća) pod carinskom kontrolom dio su ekonomskog teritorija u kojem su fizički locirane.

5.5. Podrijetlo robe

5.5.1. Domaći proizvodi

Domaći su proizvodi oni koji izvorno potiču s ekonomskog teritorija jedne zemlje. Općenito gledano, proizvodi se mogu smatrati podrijetlom iz jedne države ako su oni u cijelosti dobiveni ili su najvećim dijelom transformirani procesom obrade, dorade i slično. Proces obrade robe potvrđuje njezino domaće podrijetlo.

Pod pojmom *roba iz BiH* se podrazumijeva roba koja je u cijelosti dobivena u carinskom području BiH, pod uvjetima koji su navedeni u članku 20. Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine, ili roba uvezena iz stranih zemalja koja je stavljena u slobodni promet u BiH.

Za robu u čijoj je proizvodnji sudjelovalo više zemalja smatra se da vodi podrijetlo iz one zemlje u kojoj je prošla završnu, bitnu i ekonomski opravdanu obradu ili doradu u poduzeću opremljenom u tu svrhu, što je rezultiralo proizvodnjom novog proizvoda ili što je predstavljalo bitnu fazu proizvodnje.

5.5.2. Strani proizvodi

Strani su proizvodi oni koji potiču iz inozemstva, odnosno s carinskog područja koje je izvan carinskog područja BiH.

6. NOMENKLATURE I KLASIFICIRANJE

Kompleksna narav temeljnih carinskih i statističkih potreba čini nužnim osiguranje klasificiranja robnog prometa s inozemstvom prema robama i uslugama.

Harmonizirani sustav (*Harmonized Commodity description and coding System - HS*)³ ili proširena verzija utemeljena na HS, kao što je Kombinirana nomenklatura (*Combined Nonenclature - CN*), osigurava takve podatke.

---

³ Custom Co-operation Council, The Harmonized Commodity Description and Coding System, Brussels, 1989.

Praćenje vanjske trgovine prema proizvodima posebice za potrebe ekonomske analize je omogućeno primjenom Standardne međunarodne klasifikacije trgovine (*SITC rev. 3*)⁴ koja klasificira proizvode prema njihovom stupnju proizvodnje.

6.1. Harmonizirani sustav (HS)

Harmonizirani je sustav međunarodna nomenklatura robe po numeričkom sustavu koju je razradila Svjetska carinska organizacija (World Customs Organisation - WCO). Nomenklatura HS sadrži *odjeljke*, *glave*, tarifne brojeve i tarifne oznake, kao i njima odgovarajuće numeričke šifre. HS ima 21 odjeljak (označeni su rimskim brojevima I-XXI) i 97 glava (označeni su arapskim brojevima 01-97).

Grupiranje roba u odjeljke izvršeno je prema ekonomskim sektorima:

SEKTOR	ODJELJAK	GLAVA
1 Poljoprivreda	I - IV	1 - 24
2 Kemija	V - VII	25 - 40
3 Koža, drvo, papir	VIII - X	41 - 49
4 Tekstil, odjeća, obuća	XI, XII	50 - 67
5 Kamen, staklo, drago kamenje, plemeniti metali	XIII, XIV	68 - 71
6 Prosti metali	XV	72 - 83
7 Strojevi, aparati, aparature	XVI	84 - 85
8 Prijevozna sredstva	XVII	86 - 89
9 Instrumenti (optika, mjerenja, foto-tehnika, kino-tehnika, medicina, glazba, oružje)	XVIII, XIX	90 - 93
10 Razni proizvodi, umjetnost, antikviteti	XX, XXI	94 - 97

Glave se dijele na tarifne brojeve, a ovi dalje na tarifne oznake. Tarifna je oznaka izražena numerički (arapski brojevi), pri čemu prve dvije cifre predstavljaju glavu, prve četiri tarifni broj, a svih šest tarifnu oznaku.

Zemlje EU su u kombiniranoj nomenklaturi CN (vidi naredni paragraf) proširile HS6 uvođenjem sedme i osme cifre u carinsku tarifu.

Bosna i Hercegovina je Zakonom o carinskoj tarifi BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 1/98), članak 2, prihvatila nomenklaturu HS WCO. Odlukom o primjeni članka 2. Zakona o carinskoj tarifi BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 6/98) tarifna oznaka Carinske tarife BiH ima deset cifara. Istom je odlukom prihvaćena usklađenost sedme i osme cifre s nomenklaturom Europske unije, dok deveta i deseta cifra služe za potrebe daljnjeg raščlanjivanja u okviru specifičnih potreba BiH.

6.2. Kombinirana nomenklatura – CN

Kombinirana nomenklatura – CN (Combined Nomenclature – CN) je u primjeni u državama članicama EU od 1991. godine. CN je kodirana osmocifrenim arapskim

⁴ Official Records of the Economic and Social Council, Supplement No.2,(E/1981/12), 1981.

brojevima i u potpunosti je usklađena s HS do šestoznamenaste brojčane oznake. CN se koristi kako za carinske potrebe, tako i kao statistički standard za praćenje vanjske trgovine na detaljnoj europskoj razini.

6.3. Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija - SMTK rev. 3

Standardnu međunarodnu trgovinsku klasifikaciju - SMTK rev. 3 (Standard International Trade Classification - SITC rev. 3) je donijela Organizacija UN i kod nas se primjenjuje od 1. siječnja 1988. godine. SMTK sadrži 3.118 pozicija, 1.033 podgrupe, 261 grupu, 67 odsjeka i 10 sektora. Standardna međunarodna klasifikacija trgovine je temeljna klasifikacija za statistiku vanjske trgovine koju su kreirale UN na temelju harmoniziranog sustava, i to prema:

- potrebama da se nastavi na ranijoj verziji SITC,
- naravi proizvoda i materijala korištenih za njihovu proizvodnju,
- stupnju proizvodnje,
- značenju proizvoda za svjetsku trgovinu,
- tehnološkim promjenama.

Najvišu razinu agregiranja čine sektori koji su kodirani jednocifrenim arapskim brojevima od 0 do 9:

Šifarska oznaka	SEKTOR
0	Hrana i žive životinje <i>Food and live animals</i>
1	Pića i duhan <i>Beverages and tobacco</i>
2	Sirovi materijali nejestivi, osim goriva <i>Crude materials, inedible, except fuel</i>
3	Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi <i>Mineral fuels, lubricants, and related materials</i>
4	Životinjska i biljna ulja, masti i voskovi <i>Animal and vegetable oils, fats and waxes</i>
5	Hemijski proizvodi <i>Chemical products</i>
6	Proizvodi razvrstani prema materijalu <i>Manufactures classified by material</i>
7	Mašine i transportna sredstva <i>Machinery and transport equipment</i>
8	Razni industrijski proizvodi <i>Miscellaneous manufactured goods</i>
9	Proizvodi i transakcije, d.n. <i>Commodities and transactions, n.e.c.</i>

Obuhvat sektora u svim revizijama SITC-a je dosta sličan, čime se osigurava da historijske serije podataka budu najvećim dijelom komparabilne.

6.4. Međunarodno standardno industrijsko klasificiranje ekonomskih aktivnosti - ISIC rev. 3

Međunarodno standardno industrijsko klasificiranje ekonomskih aktivnosti - ISIC rev. 3 je klasificiranje UN na kojem se temelji Statističko klasificiranje ekonomskih aktivnosti Europske unije - NACE rev. 1.1. (primjenjuje se od 1.1.2003).

U Bosni i Hercegovini je od 1999. u primjeni Standardno klasificiranje djelatnosti - SKD koje je usklađeno s klasificiranjem EU (NACE rev. 1) do razine razreda, tj. do četverocifrene oznake.

6.5. Glavne industrijske grupacije prema ekonomskoj namjeni (GIG)

U statistici robnog prometa s inozemstvom postoje takozvane Glavne industrijske grupacije (GIG) prema ekonomskoj namjeni (Main Industrial Groupings by Intended Use-MIG) gdje se cijele djelatnosti klasificiraju na sljedeće grupe: Energija-AE, Ostali intermedijarni proizvodi-AI, Kapitalni proizvodi-B, Trajni proizvodi za široku potrošnju-CD, Netrajni proizvodi za široku potrošnju-CN, Neraspoređeno iz industrije-X, Neraspoređeno iz ostalih djelatnosti osim industrije-Y.

6.6. Središnje klasificiranje proizvoda CPC

Središnje klasificiranje proizvoda CPC (Central Product Classification), verzija 1.0, je podijeljeno u 10 sekcija. Sekcije od 0 do 4 su bazirane na HS6 i agregiraju HS kodove u kategorije proizvoda koje korespondiraju različitim tipovima ekonomskih analiza unutar sustava nacionalnih računa SNA 1993. Ovaj dio klasifikacije, kao SITC, osigurava HS podjelu za analitičke potrebe. Sekcije od 5 do 9 CPC omogućuju da se prema HS kategorijama osigura klasificiranje za trgovinu uslugama.

6.7. Nomenklatura država

Sukladno međunarodno prihvaćenim standardima za nomenklaturu država dogovoreno je da se, prema usvojenoj metodologiji Eurostata, koristi Geonomenklatura EU ISO (alfa kod) 3166.

7. OBRAČUN STATISTIČKE VRIJEDNOSTI IZVOZA I UVOZA

Koncept statističke vrijednosti (evaluacija) je utemeljen na GATT sporazumu potpisanom 1979. godine. U cilju poboljšanja usporedivosti međunarodnih podataka o izvozu i uvozu roba UN preporuča se da se, u komercijalnoj i izvještajnoj praksi međunarodne trgovine, izvoz i uvoz robe vrednuje prema *statističkoj vrijednosti* koja se računa iz fakturirane vrijednosti, odnosno vrijednosti koju su ugovorili kupac i prodavač, a da se svi režijski troškovi transakcije (transport, osiguranje i slično) obračunavaju prema sljedećim paritetima:

- statistička vrijednost uvezenih proizvoda na CIF paritetu,
- statistička vrijednost izvezenih proizvoda na FOB paritetu.

Statistička vrijednost izvezene i uvezene robe se utvrđuje na temelju transakcijske vrijednosti robe na paritetu franko bh. granica, što je sukladno Pravilniku o sadržaju, popunjavanju i podnošenju isprava u carinskom postupku kao i preporukama UN i Europskog povjerenstva (EC).

U slučaju izvoza robe koristi se FOB paritet (Free on Board – franko brod), što znači da se statistička vrijednost sastoji iz fakturirane vrijednosti koju su ugovorili kupac i prodavač i troškova prijevoza i osiguranja robe od mjesta isporuke u BiH do bh. granice.

U slučaju uvoza robe koristi se CIF paritet (Cost, Insurance, Freight – cijena robe, osiguranje, prijevoz), što znači da se statistička vrijednost uvezene robe sastoji iz ugovorene cijene robe između kupca i prodavača (transakcijska vrijednost robe) i troškova međunarodnog prijevoza i osiguranja do bh. granice.

U današnjim uvjetima integracije međunarodnog tržišta i ekonomije često se dešava da se ne mogu precizno razgraničiti "nacionalni" (do granice zemlje izvoznika) i internacionalni (od granice zemlje izvoznika do granice zemlje uvoznika) troškovi prijevoza i osiguranja. Drugim riječima, često su oni ugovoreni i obračunati u cjelini, za čitavu relaciju putovanja. Tada se u CIF paritet uključuju cjelokupni troškovi prijevoza i osiguranja, a u FOB paritetu su oni cjelokupno isključeni.

Cijene uvezenih proizvoda po CIF paritetu se koriste za analizu i kompariranje cijena s drugim proizvodima na domaćem tržištu, kao i za potrebe nacionalnih računa na razini grupa proizvoda (SNA 1993).

FOB-tip vrijednosti (uvezenih i izvezenih proizvoda) osigurava uniformnu vrijednosnu osnovu za proizvode i stoga služi za potrebe kompilacije nacionalnih računa i statistiku platne bilance na agregiranoj razini (SNA 1993, BPM 5).

7.1. Konverzija valute

Jedinica obračuna, odnosno vrijednost trgovinske transakcije može biti inicijalno izražena u različitim valutama. Sukladno potrebama svake nacionalne ekonomije, nacionalna valuta može biti referentna jedinica obračuna za statistiku vanjske trgovine. Stopa konverzije valute se prema WTO metodologiji koristi prema važećem deviznom tečaju u vrijeme izvoza ili uvoza robe.

Transakcijska vrijednost robe u međunarodnoj trgovini može biti izražena u različitim valutama, ali se sve te valute moraju preračunati u jednu istovjetnu jedinicu obračuna kako bi osigurali harmoniziranost i usporedivost podataka u statistici vanjske trgovine. Obično se koristi nacionalna valuta kao jedinica obračuna, odnosno kao jedinstveno mjerilo vrednovanja izvoza i uvoza, ali se u tu svrhu dodatno koriste i neke "jake" valute kao što su, primjerice, USD ili EUR.

U statistici vanjske trgovine BiH sve izvozne i uvozne cijene se preračunavaju u konvertibilnu marku (BAM), američki dolar (USD) i euro (EUR) primjenom tekućih dnevnih tečajeva koji vrijede na dan carinjenja robe, a utvrđuje ih Centralna banka BiH. Za praćenje vanjskotrgovinskog prometa BiH na mjesečnoj razini koristi se prosječni mjesečni srednji valutni tečaj koji Centralna banka BiH dostavlja BHAS-u elektronskim putem do sedmog u mjesecu za prethodni mjesec.

8. CARINSKE I STATISTIČKE PROCEDURE⁵

Uvođenjem JCI u carinski postupak, umjesto statističkih kontingenata izvoz i uvoz se raspoređuju po statističkim procedurama koje se dobivaju kombiniranjem prethodnog i zahtjevanog carinskog postupka. Carinske institucije BiH koriste carinske procedure usklađene s EU carinskim procedurama, a statističke institucije BiH uspostavile su sustav veza između carinskih i statističkih procedura koje su sukladne standardima EU.

U BiH se izvoz i uvoz robe iskazuje prema sljedećim statističkim procedurama:

UVOZ	
1	Redovit uvoz
3	Uvoz nakon vanjske obrade
5	Uvoz na unutarnju obradu (<i>sustav suspenzije, tj. odgođenog plaćanja</i>)
6	Uvoz na unutarnju obradu (<i>sustav povrata dažbina</i>)

IZVOZ	
1	Redovit izvoz
3	Izvoz na vanjsku obradu
5	Izvoz nakon unutarnje obrade (<i>sustav suspenzije, tj. odgođenog plaćanja</i>)
6	Izvoz nakon unutarnje obrade (<i>sustav povrata dažbina</i>)

Pojmovi sustava odgođenog plaćanja i sustava povrata dažbina se odnose na to hoće li carinske institucije naplaćivati uvozne dažbine, pa ih kasnije vraćati, ili ih neće nikako naplaćivati. U slučaju sustava odgođenog plaćanja carina ima povjerenja u uvoznika koji uvozi robu na unutarnju obradu da će on tu robu, nakon završene obrade, doista i izvesti, pa odlučuje da mu neće nikako naplaćivati uvozne dažbine.

U slučaju sustava povrata dažbina carina želi da se osigura za slučaj da se, eventualno, desi promjena volje i roba ne bude obrađena i izvezena, već trajno uđe na domaće tržište kao i svaka druga uvezena roba. Zbog toga u ovom sustavu carina naplaćuje uvozne dažbine kod uvoza robe na unutarnju obradu, a vraća ih uvozniku prilikom njegovog kasnijeg ponovnog izvoza obrađene robe.

⁵ Veze između carinskih i statističkih procedura navedene su u Aneksu.

9. JEDINICE MJERENJA

Jedinica mjerenja se odnosi na fizičke karakteristike proizvoda. Standardne jedinice mjerenja, koje je preporučila Svjetska carinska organizacija (World Customs Organization - WCO), utemeljene su na Harmoniziranom sustavu (HS). U standardne jedinice mjerenja se ubrajaju:

Jedinice mjere	Opisne jedinice	Način izražavanja
Težina	Kilogram (kg)	bruto i neto
	Karat (carat)	
Duljina	Metar (m)	
Površina	Kvadratni metar (m ²)	
Volumen	Kubni metar (m ³)	
	Litra (l)	
Električna energija	1,000 kilovat sati (1,000 Kwh)	
Broj komada	Komada (u)	
	Pari (2u)	
	Doze (12u)	
	Tisuću komada (1,000 u)	
	Paketi	

Statistika vanjske trgovine BiH iskazuje sve količine robe u neto masi izraženoj u kilogramima (kg). Iznimku čini električna energija čija se količina iskazuje u kilovatima (1000 kWh).

Neto masa robe je masa robe mjerena bez ambalaže ili kad ambalaža nije vidljiva na proizvodu. U tom se slučaju masa ambalaže i proizvoda koristi kao neto masa. Bruto masa je masa robe mjerena s ambalažom u kojoj je proizvod transportiran.

Međunarodna praksa je da carina, iz praktičnih razloga, prilikom procesa carinjenja i njegove automatske obrade, količine svih roba iskazuje u kg, mjereći bruto i neto masu carinjene robe, bez obzira ima li iskazivanje količine konkretne robe u kg ikakvog smisla ili ne. Takav je slučaj u zemljama EU, a odatle i u BiH koja je takve standarde preuzela od EU. Zbog toga je uvedena *dopunska jedinica mjere*.

9.1. Dopunske jedinice mjerenja

Pored standardnih jedinica mjere postoje i dopunske jedinice mjere koje omogućuju prikupljanje statističkih podataka o količini izvezene i uvezene robe u drugim jedinicama mjerenja osim mase u kg. Dopunske su jedinice navedene u carinskoj tarifi BiH uz tarifnu oznaku svih roba, osim onih koje se jedino izražavaju u kg.

Za iskazivanje dopunskih jedinica mjere u carinskoj tarifi se koriste sljedeće kratice:

c/k	karati (1 metrički karat = 2×10^{-4} kg)
ce/el	broj ćelija
ct/l	nosivost (broda) u tonama
g	gram
gi F/S	gram fosilnog izotopa
GT	bruto težina
kg C₅H₁₄ClNO	kilogram kolinklorida
kg H₂O₂	kilogram vodikova peroksida
kg K₂O	kilogram kalijevog oksida
kg KOH	kilogram kalijevog hidroksida
kg met. am.	kilogram metilamina
kg N	kilogram dušika
kg NaOH	kilogram natrijevog hidroksida (kaustična soda)
kg/net eda	kilogram neto isušene supstance
kg P₂O₅	kilogram difosfornoga pentaoksida
kg 90% sdt	kilogram 90% suhe materije
kg U	kilogram urana
1000 kWh	1000 kilovat sati
l	litra
1000 l	1000 litara
l alc.100%	litra čistoga (100%) alkohola
m	metar
m²	četvorni metar
m³	kubični metar
1000 m³	1000 kubičnih metara
pa	broj parova
kd	broj komada
100 kd	100 komada
1000 kd	1000 komada
TJ	tera džul (bruto količina vrijednost)

10. ZEMLJA PARTNER

Iskazivanje izvoza i uvoza prema zemljama u koje se izvozi i iz kojih se uvozi u statistici vanjske trgovine je veoma značajno za različite ekonomske i tržišne analize, za kontrolu kvalitete statistike vanjske trgovine usporedbom s

istovjetnim podacima drugih zemalja (Statistika zrcala-*Mirror statistics*), zatim za potrebe nacionalnih računa i platne bilance, te razne druge analize.

Prema metodološkim standardima UN i EU kao zemlja partner u slučaju uvoza uzima se zemlja podrijetla robe, a zemlja otpreme uzima se kao dodatna informacija. Zemlja podrijetla robe je ona zemlja u kojoj je roba proizvedena, a zemlja otpreme je zemlja iz koje je roba neposredno isporučena zemlji uvoza.

Prema istim standardima kao zemlja partner u slučaju izvoza uzima se zemlja posljednjeg poznatog odredišta. Zemlja odredišta, odnosno namjene, je zemlja u kojoj se roba troši ili dalje prerađuje.

U BiH se, suglasno navedenom, kao zemlja uvoza koristi zemlja podrijetla, a u slučaju neispravnih šifara ili nepopunjenosti polja zemlje podrijetla u carinskoj bazi podataka, kao zemlja uvoza se uzima zemlja otpreme.

Kao zemlja izvoza uzima se zemlja odredišta, a u slučaju neispravnih šifara ili nepopunjenosti polja zemlje odredišta u carinskoj bazi podataka, kao zemlja izvoza uzima se također zemlja otpreme, zato što ona, u slučaju izvoza, predstavlja prvu zemlju u koju je roba otišla iz BiH. Zemlja partner se prati prema ISO kodnom sustavu koji su ustanovile UN (kodovi sadrže dva alfabetska karaktera).

11. DISEMINACIJA PODATAKA

Statističke institucije koje prate statistiku vanjske trgovine koriste sljedeće principe:

- javna diseminacija dokumentacije o korištenim izvorima i metodama,
- javno obavještanje o predviđenim nadnevcima objave podataka,
- redovito mjesečno izvješćivanje u vidu publikacija ili na magnetnom mediju i
- redovita revizija podataka (kada su dodatne informacije raspoložive).

11.1. Godišnji podaci

GODIŠNJI PODACI	
1.	Ukupna vrijednost izvoza i uvoza u BAM, USD i EUR
2.	Vrijednost izvoza i uvoza po mjesecima u BAM, USD i EUR
3.	Vrijednost izvoza i uvoza prema zemlji podrijetla
4.	Vrijednost izvoza i uvoza prema zemlji destinacije
5.	Vrijednost izvoza i uvoza prema geografskim i ekonomskim zonama
6.	Vrijednost izvoza i uvoza po proizvodima (prema HS/CN nomenklaturi)
7.	Vrijednost izvoza i uvoza prema sektorima i odsjecima SMTK (SITC) rev. 3
8.	Indeks ukupnog izvoza i uvoza
9.	Vrijednost izvoza i uvoza po proizvodima prema HS i zemljama namjene i podrijetla

Godišnji se podaci publiciraju ne kasnije od prve polovice šestog mjeseca (lipanj) naredne godine za proteklu godinu sukladno donesenom Programu statističkih istraživanja. Publicirani se podaci smatraju konačnim podacima i neće se mijenjati.

11.2. Mjesečni podaci

MJESEČNI PODACI	
1.	Ukupna vrijednost izvoza i uvoza u BAM, USD i EUR
2.	Vrijednost izvoza i uvoza po mjesecima u BAM, USD i EUR
3.	Vrijednost izvoza i uvoza prema zemlji podrijetla
4.	Vrijednost izvoza i uvoza prema zemlji destinacije
5.	Vrijednost izvoza i uvoza prema geografskim i ekonomskim zonama
6.	Vrijednost izvoza i uvoza po proizvodima (prema HS/CN nomenklaturi)
7.	Vrijednost izvoza i uvoza prema sektorima i odsjecima SMTK (SITC) rev. 3
8.	Vrijednost izvoza i uvoza prema sektorima i odsjecima SMTK (SITC) rev. 3 prema geografskim i ekonomskim zonama
9.	Vrijednost izvoza i uvoza po glavnim industrijskim grupacijama po ekonomskoj namjeni (GIG)
10.	Vrijednost izvoza i uvoza prema statističkim procedurama
11.	Indeks ukupnog izvoza i uvoza

Podaci se publiciraju do 20. u mjesecu za prethodni mjesec sukladno donesenom Programu statističkih istraživanja.

Mjesečni podaci imaju karakter prethodnih (privremenih) podataka, jer se tijekom godine mijenjaju već objavljeni podaci za prethodne mjesece radi razvrstavanja naknadno pristiglih deklaracija (JCI) koje se odnose na ranije periode. Korigiranje mjesečnih podataka tekuće godine se zaključuje s prvom polovicom lipnja naredne godine kada podaci postaju konačni. Podaci o vanjskoj trgovini (prema HS/CN kodovima i zemljama podrijetla/destinacije) dostavljaju se UN, OECD i Eurostatu na magnetnom mediju svake godine. Agregirani podaci raspoloživi su na Internetu, za razinu BiH web site: www.bhas.ba.

12. POVJERLJIVOST STATISTIČKIH PODATAKA

Sukladno Zakonu o statistici BiH, čl. 23. i 26. („Službeni glasnik BiH“ 34/02), obveza statističkih zavoda je da prilikom prikupljanja, obrade i objave statističkih podataka Bosne i Hercegovine osiguraju zaštitu povjerljivosti pojedinačnih podataka i statističkih jedinica.

Sukladno članku 25. Zakona o statistici BiH prijenos podataka između entitetskih zavoda i Agencije ne podliježe ograničenjima u svezi povjerljivosti podataka ukoliko Agencija smatra da je to potrebno za unapređenje podataka i kvalitete koju statistički podaci Bosne i Hercegovine moraju ispuniti.

13. KOMPARIANJE PODATAKA

Ponekad postoje značajne razlike u usporedbi statističkih podataka vanjske trgovine između BiH i drugih zemalja.

Najveće razlike poglavito mogu biti rezultatom razlika u opsegu praćenja, evidentiranja proizvoda, vremenske razlike između uvoza i izvoza, valutnih razlika, greški u sakupljanju podataka, razlike zbog nerazumijevanja principa registriranja zemalja.

14. PODACI IZ UPRAVE ZA NEIZRAVNO OPOREZIVANJE BiH

Carinska uprava (Uprava za neizravno oporezivanje BiH) je obvezna redovito mjesečno dostavljati kontrolirane podatke o izvozu i uvozu na magnetnom mediju u obliku baza podataka s precizno definiranim formatom i strukturom.

Podaci se preuzimaju temeljem ekstrakcije sljedećih tabela iz ASYCUDA programa, i to:

1. SAD_GEN
2. SAD_ITM
3. SAD_ITM_WEX (*valuation export*)
4. SAD_ITM_WIM (*valuation import*)

Suradnja između statističkih institucija i Uprave za neizravno oporezivanje BiH je regulirana posebnim Protokolom o suradnji.

ANEKS

Veze između carinskih i statističkih procedura prema Specijalnom sustavu trgovine

U statistici vanjske trgovine BiH carinske procedure se konvertiraju u statističke procedure prema sljedećoj tabeli veza:

Tok	Statistička procedura	Carinska procedura
EX	1	1000, 1040, 1093, 2200, 3191, 9500, 9502, 9551, 9600, 9651
EX	3	2100, 2102, 2147, 2151
EX	5	3151, 3156
EX	6	3102, 3147
EX	0	2153, 2156, 2178, 2300, 3153, 9571, 9578, 9602, 9671, 9678
IM	1	4000, 4053, 4056, 4071, 4078, 4200, 4253, 4256, 4271, 4278, 6110, 6122, 6310, 9100, 9121, 9153, 9156, 9171, 9178
IM	3	6121, 6171, 6178, 6321, 6371, 6378
IM	5	5100, 5121, 5153, 5171, 5178, 5600
IM	6	0200, 0221, 0256, 0271, 0278, 4700
IM	0	0291, 4051, 4091, 4251, 4291, 5147, 5156, 5191, 5300, 6123, 6323, 9300